

BİR YALNIZ
100. Doğum Yılında İlhan Berk

Bahanur Garan Gökşen 2010 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Hacettepe Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans programını 2013 yılında tamamladı. Aynı yıl Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda başladığı doktora programını 2018 yılında tamamladı. Arel Üniversitesi'nde doktor öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Murat Yalçın İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü'nü bitirdi. 2000 yılından itibaren *kitap-lık* dergisi editörü. *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi* (2000), *Türkiye'de DeneySEL Edebiyat Antolojisi* (2003), *İstanbul Sokakları* (2008), *Havva – Vüs'at O. Bener* (2009), *Yeraltına Mektuplar* (2013), *Küçük Harfli Mutluluklar – Haldun Taner* (2016), *50 Soruda Edebiyatımızda 50 Kuşağı* (2019) Yapı Kredi Yayınları'nda hazırladığı kitaplar.

Bir Yalnız

100. Doğum Yılında İlhan Berk

Hazırlayanlar:

Bahanur Garan Gökşen - Murat Yalçın

İnceleme

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 5522
Edebiyat - 1573

Bir Yalnız - 100. Doğum Yılında İlhan Berk

Hazırlayanlar: **Bahanur Garan Gökşen – Murat Yalçın**
Düzeltili: **Başak Günsever**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **İlknur Efe**

Baskı: Sena Ofset Ambalaj, Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Litros Yolu Sk. 2. Matbaacılar Sitesi B Blok
Kat: 6 No: 4NB 7-9-11 Topkapı - Zeytinburnu / İstanbul
Telefon: (0 212) 613 38 46
Sertifika No: 45030

1. baskı: İstanbul, Ocak 2020
ISBN 978-975-08-4613-7

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2019
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
[facebook.com/YapiKrediKulturSanatYayincilik](https://www.facebook.com/YapiKrediKulturSanatYayincilik)
twitter.com/YKYHaber
[instagram.com/yapikrediyayinlari](https://www.instagram.com/yapikrediyayinlari)

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

Yayıncının Sunuşu • 7

Ahmet Berk / Berkhane • 9

İlhan Berk Gezegeni:

- Etkileşim, İleri-Geri Adımlar, Sonsuz Arayış
Aykut Köksal / Elliler Modernizmi ve İlhan Berk • 17
Mehmet Can Doğan / İlhan Berk'in Cehennet'i • 34
Gonca Özmen / İlhan Berk'in Yazma Edimindeki
Palimpsestlik Üzerine • 45

“Bir yalnız/ Gökyüzünün sözlüğünde”

Abdullah Uçman / İlhan Berk'in Acıklı Hayat Hikâyesi:
Uzun Bir Adam • 53

Asuman Susam / Bir Şey Olanlarla Bir Şey Olmayanlar Arasında:
İlhan Berk • 63

Bahanur Garan Gökşen / Şairin Tiyatroyla İmtihani:
İlhan Berk'in Tiyatro Çalışmaları • 69

Bâki Asiltürk / İkinci Yeni Okyanusunda İlhan Berk Gemisi • 76

Burcu Yılmaz Çebin / İlhan Berk'in *Deniz Eskisi* Kitabında
Özdeksel Bakış (Yakın Bir Okuma Denemesi) • 83

Ahmet Cüneyt Issı / İlhan Berk'in Güvercinleri –
İkinci Yeni Şiirinin “Saint-Antoine”ın
Güvercinleri”ndeki Görünüşleri • 94

Yalçın Armağan / İlhan Berk'in “Gelenek”le Sorunu • 108

Gülce Başer / Avangard Açmazında İlhan Berk Şiiri • 123

Muharrem Dayanç / Bir Anlatı Doymazının Kavram Sözlüğü:
İlhan Berk'te Kavramlaştırmalar • 134

Mustafa Kurt / Epiğin Yeni Bir Yorumu:

İlhan Berk'in Koroğlu Destanı • 150

Ömer Erdem / En 'Genç' Arkadaşımız İlhan Berk • 168

Şaban Çobanoğlu / İlhan Berk'in Şiirlerinde

Nesnelere Bakış • 171

Sabri Gürses / Şair-Çevirmen İlhan Berk'in

Şiirinde Çeviri Sesi • 184

Yayıncının Sunuşu

2018’de yenilikçi şiirimizin öncüsü İlhan Berk’in doğumunun 100. yılı çeşitli etkinliklerle anıldı. 1992’den, *El Yazılarına Vuruyor Güneş: 1955-1990* kitabından bu yana Yapı Kredi Yayınları’ndan çıkan kitaplarının yeni basımlarının yanı sıra öyküden eleştiriye dergilerde kalmış yazılarından oluşan yeni kitapların hazırlık çalışmaları da sürüyor. Öte yandan *kitaplık* dergisinin 200. sayısında “İlhan Berk 100 Yaşında” dosyası hazırlandı. Gonca Özmen’in hazırladığı dosyaya yazılarıyla ve “İlhan Berk sizin için hangi sözcük? Neden?” soruşturmasına yanıtlarıyla pek çok yazar katıldı.

Yapı Kredi Kültür Sanat binasında Necmi Sönmez küratörlüğünde düzenlenen “Şiir Her Yerdedir – İlhan Berk 100 Yaşında” sergisi kapsamında İlhan Berk evrenini oluşturan tüm bileşenleri mercek altına almayı amaçlayan “İlhan Berk Gezegeni: Etkileşim, İleri-Geri Adımlar, Sonsuz Arayış” başlıklı sempozyum 21 Kasım 2018 günü yapıldı. Berk, tek varoluş nedeni olarak saydığı şair kimliğinin yanı sıra çeviri, resim alanlarında da çalışarak özgün bir sanatçı duruşu geliştirmişti. Sempozyuma katılan konuşmacılar İlhan Berk şiirinin oluşumunda 1950’ler modernizminden başlayarak şairin yaratı dünyasına, düzyazılarına, resimlerindeki renk ve form olgusuna uzanarak bu çokbileşenli duruşu irdelediler. Sempozyumdan bu kitaba üç metin seçildi: “Elliler Modernizmi ve İlhan Berk” (Aykut Köksal), “İlhan Berk’in Cehennem’i” (Mehmet Can Doğan) ve “İlhan Berk’in Yazma Edimindeki Palimpsestlik Üzerine” (Gonca Özmen).

İstanbul Arel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nün düzenlediği sempozyumun başlığıysa “Bir Yalnız/Gökyüzünün Sözlüğünde” oldu. 20 Aralık 2018 günü Kemal Gözükara (Tepeken) Yerleşkesi’ndeki sempozyumda İlhan Berk geniş bir katılımı anıldı. Üniversitenin Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Muhammet Yelten, Doğan Hızlan ve İlhan Berk’in oğlu Ahmet Berk sempozyumun açılış konuşmacılarıydı. Sempozyumun ilk oturumu *İlhan Berk’in Şiir Dünyası I* başlığı altında gerçekleşti. Prof. Dr. Muharrem Dayanç “*Logos ve Poetika*’dan Hareketle İlhan

Berk'in Şiire Bakışı", Prof. Dr. Ahmet Cüneyt Issı "İlhan Berk'in İstanbul'a Uçurduğu Güvercinler 'Saint-Antoine'in Güvercinleri'", Doç. Dr. Mustafa Kurt "Epiğin Yeniden Yorumlanması: İlhan Berk'in Köroğlu Destanı" ve Dr. Şaban Çobanoğlu "İlhan Berk'in Şiirlerinde Nesnelere Bakış" adlı bildirileri sunarak şairin poetikasını ele aldılar. *İlhan Berk'in Şiir Dünyası II* başlıklı panel Dr. Özge Şahin'in "Yazmak Denen Cehennem": İlhan Berk'te Birbirine Karışan 'İş'ler" başlıklı bildirisiyle başladı, Dr. Gülce Başer'in "Avangart İçinde İlhan Berk Şiiri", Dr. Burcu Yılmaz Çebin'in "İlhan Berk'in *Deniz Eskisi* Kitabında Özdeksel Bakış" ve Sabri Gürses'in "Şair-Çevirmen İlhan Berk'in Şiirinde Çeviri Sesi" başlıklı bildirileri ile sürdü. *Deneme, Anı ve Mektuplarıyla İlhan Berk* başlıklı üçüncü oturumun ilk konuşmasını Prof. Dr. Abdullah Uçman "İlhan Berk'in Acıklı Hayat Hikâyesi: *Uzun Bir Adam*" bildirisiyle yaptı. Öğr. Gör. Dr. Yalçın Armağan'ın "İlhan Berk'in 'Gelenek'le Sorunu", Dr. Öğr. Üyesi Bahanur Garan Gökşen'in "Şairin Tiyatroyla İmtihani: İlhan Berk'in Tiyatro Çalışmaları" ve Sevgül Sönmez'in "Şairin Mektupları: İlhan Berk'ten Yayıncılara Mektuplar" başlıklı bildirileriyle üçüncü oturum tamamlandı. *Şairlerin Dilinden İlhan Berk* adlı son oturum çağdaş şairlerin İlhan Berk'e bakışı ve kendi şiirleri üzerindeki İlhan Berk etkisi bağlamında geçti. Bâki Asiltürk'ün "İkinci Yeni Şiiri İçinde İlhan Berk" adlı konuşmasının ardından Asuman Susam "Bir ŞEY Olanlarla Bir ŞEY Olmayanlar Arasında: İlhan Berk" konuşmasını gerçekleştirdi. Gonca Özmen'in "İlhan Berk'te Ekphrasis: Görsel Olanla Sözel Olanın İlişkisi", Metin Celâl'in "Hangi İlhan Berk?" ve Ömer Erdem'in "İlhan Berk'in Gençliği ve Genç Şiirde İz Sürmesi" başlıklı konuşmalarla sempozyumun son oturumu tamamlandı.

Sonuç itibarıyla, bu kitapta Arel Üniversitesi sempozyumundan on üç metinle Yapı Kredi Kültür Sanat binasındaki etkinlikten üç metni bir araya getirdik. Gerek katılımcıların kararıyla, gerek elde bir konuşma metni olmadığından, gerekse bizim seçimlerimizle kitabın dışında kalan metinler oldu. Her iki etkinliğin açılışında konuşan Ahmet Berk'in birbirini tamamlayan iki metnini başa alarak, İlhan Berk'in yaşamına, yapıtlarına, temalarına odaklanan bir bütünlük kurmaya çalıştık.

Berkhane

Ahmet Berk

I

Ben bugün sizlere Berkhane'ye nasıl geldiğimizi kısaca aktarmaya çalışacağım.

Boya kalemleriyle ilişkim –suluboya, mum boya, pastel boyalarla– ilkokul yıllarında başladı. Evde çok yazıldığı için herhalde, benim çocukluğum çizerek geçti.

Çok küçük yaşta daktilo kullanmayı öğrendim çünkü evdeki en büyük oyuncak daktiloydu. Üstünde alfabe de var, herhalde konuşmayı ve yazmayı, belki de çok konuşmayı o oyuncaktan ötürü sevdim.

O zaman *Doğan Kardeş* diye bir dergi vardı. Bir gün babam, o dergiye çizdiğim şeylerden birini yollamış, bir baktım adım dergide çıkmış. Nasıl utandım. Evde yaptığım desenlerden biri daha yine orada çıkmıştı.

İlkokul bitti, koleji yatılı okudum. Hafta sonları evci çıkıyordum. Dolayısıyla hafta içi boyalarımı da kaçıırırdım. Çünkü, boyalarımı babamla birlikte kullanırdık. O daha hoyrat kullanıyordu. Kırıyor-du, karıştırıyordu, renkleri yerlerine koymuyordu, suluboyalarım karışmıştı. Hafta sonları benim boya takımlarımı o kullanıyordu.

Sonradan baktım. Aynı boyalardan, belki daha güzelleri, daha büyükleri evde de bulunmaya başladı. O zaman, ben, boyalarımı saklamaktan ve taşımaktan kurtuldum.

Herhalde, babamın yazması, benim çizmem sonunda beni ODTÜ Mimarlık Bölümü'yle buluşturdu. O evrede de ben, önce farklı kalemlerle tanıştım. Grafos diye bıçaklı bir kalem vardı. Onunla yazamazsınız ama çizebilirsiniz. Babamın yeni evresine, o kalemleri kullanabilmesi pek uygun değildi.

Çok kısa bir süre sonra, belki ben ikinci sınıftayken, rapido denilen, çeşitli incelikte, kalınlıkta uçları olan ve çeşitli renkli mürekkeplerle kullanılabilen bir kalem çıktı ve asıl fecaat o zaman başladı. Çünkü babam bütün o kalemlerle ve de çini mürekkepleriyle siyah fon kâğıtlarım üzerine, maket kartonlarımın üzerine beyaz çinilerle resimler yapıyordu. Sonrasında ortamımıza başka başka malzemeler ve mürekkepler de girdi.

Tabii bu arada ressam arkadaşları, mesela Orhan Peker, “Tamam, yazmana karşı değilim ama yazmadığın zamanlarda da iyi şeyler yapıyorsun,” “devam et sen çizmeye”, Turan Erol ise “Ya sen bırak çizmeyi, kalem kâğıdı, otur şiirini yaz” derdi.

Annem herkese bizden bahsederken, “Benim iki oğlum var. Büyük oğlum çizer, küçük oğlum yazar” derdi. Babam da, “Annenin en büyük tarafı, bana seni dokundurtmaması. Seni benden kurtardı. Dolayısıyla adam olabildin” derdi.

Hiç unutmadığım bir şey daha vardı. Evde, babamın çalıştığı odadan üç beş gündür birtakım kokular geliyordu. Farklı bir koku, yemeklerden falan bildiğim bir kokuydu. Babam o sıra hamsi balığını yazıp çiziyordu. İçeride, masasının üzerinde bir iki hamsi duruyordu. Tabii kurumuş, kıvrılmışlardı. Olabilecek gibi değildi. O dönem o kapı hep kapalı olurdu. Annem koku dışarı çıkmasın diye kapatıyordu. Neyse babam yazdı. Çizdi. O hamsinin yok oluşu da şöyledir, balkonun kapısı bir ara açık kalmış, bir kedi de nihayet evi o nesneden kurtarmıştı.

Mimarlığı bitirip Bodrum’a yerleştiğimde babamlar orada yaşıyorlardı. Oradaki evi tamir ederlerken babamın tanıştığı ustalar, işçiler vardı. Oturduğu yeri, onlarla birlikte toplardı. Ben de diplomamı alınca, Babam, “Bu iş, iğne çuvaldız işi. Önce bir şey çiz. Oraya taşınalım,” dedi. Şimdiki evin, Berkhane’nin serüveni böyle başladı.

1975’te ben Bodrum’a yerleşince iş hayatım hep Bodrum’da oldu. Bir daha başka bir yere gitmedim. Bodrum’daki birlikteliğimiz, çok zor ve o kadar da keyifli bir dönemdi. Yaptığım inşaatlara babam genellikle benden önce gidiyordu. Hatta öyle ki bazen gittiğimde oradan bir kasa veya varil bulmuş, üstüne oturmuş ustaları izliyor olurdu. Arada bir, “Yaşar Usta o taş orada olmadı. Bak altında da bir çizgi var. Onu biraz ya sağa ya sola kaydır.” derdi. Bazen

ustayı iskeleden indirir. Onu kendi oturduğu yere oturtur, “Şimdi bak bakalım yaptığın işe” diye sorgular, “Bunun iyi tarafları da var. Kötü tarafları da var. Bak bu daha iyi. Ama bu tarafta biraz kaydırmışsın” diye uyarırdı. Böyle birlikte çalışmalarımız vardı. Bazen öyle olurdu ki, ustalar “İlhan Amca, bugün gelecek mi?” diye sorarlardı, “Valla bilmiyorum” derdim. Öyle günler olurdu ki babam geleceğini söyler ya da ne bileyim, “Yarın görüşmek üzere” diyerek ayrıldıysa, o gün inşaata gittiğimde ustalar olmazdı. Ya zeytin toplamaya kaçarlardı, ya mandalin çapalamaya giderlerdi. Ustalarla birlikte böyle çok güzel günlerimiz oluyordu.

Evde ben babamı hep çalışma odasında görürdüm. Görmediğim zamanlardaysa yürüyüşe gitmiş olurdu. Günde en az bir iki saat yürürdü. O yürüyüşler, onun dünyasını değiştirirdi.

Çocukluğumdan beri evde bir oda hep kitaptır, hep kitaplıktır. Hep okunur, hep çalışılır. Bunların yok oluşu, çeşitli arkadaşlarının evlerine gittiğimde ama yazar, ama ressam, ama çizer onların ölümüyle birçok şeyin yok oluşu, yani benim gözümün önünde, çocukluğumda yaşadığım o ilişkiler içinde, bana çok dokunmuştu.

Onun için evde hiçbir şeyi yok etmemeye özen gösterdim. Sakın yok olmalarını engellediğimiz şeyler varlıklarını sürdürebilsin diye Berkhane oluştu. Adı da çok güzel oturdu. Elimizdekileri eşimle birlikte bir bir derledik. Toparladık ve özenle bakmaya çalıştık. Hatta dün aşağıdaki galeriyi gezdikten sonra korktum ve inanamadım. Çünkü ev şimdi bomboş. Evde bir şey kalmadı. Çalışma odası, şusu busu... O eşyaların burada iki üç kata yayılması, sanki sonrasında yeniden bizim eve sığmayacakmış gibi hissettirdi bana.

Bu yaşam bizi öyle güzel bir yere getirdi ki, “Biz ölünce bütün organlarımızı bağışlayalım” dedik. Arta kalan organlarımızı da kadavraya bağışladık. “Bizlerin mezarı olmasın” diye karar verdik.

Berkhane her nesnesiyle birlikte herkesin olsun. Fakat talan edilmesin. Bu vesileyle Bodrum’da BOSEV adı altında Bodrum Sanat Eğitim Kültür Vakfı gibi bir vakfın kuruluşuna önayak olmak istiyoruz. Ben Berkhane’nin tüm bu gördüğünüz ve görmediğiniz varlıklarını bu vakfa bırakmış oluyorum. Bodrum’da Süha Özkan da Bodrum Mimarlık Kitaplığı’nı on bin kitap ve binasıyla birlikte

bu vakfa bırakıyor. Sanatçıların yapıtları, geride bıraktıkları miras başka kuşaklarca da bilinebilsin diye birlikte böyle bir çalışmaya başladık. Bundan sonra sizlerin de böyle katkılarının olacağını umuyorum.

II

Bıkmadan usanmadan, koca bir ömür yazan-çizen bir sanatçının yaşantısına, deneyimlerine, ürettiklerine bir oğul olarak tanıklık etmek ne demek iyi bilirim. İlhan Berk'in, babamın tutkusu kuşkusuz bulaşıcıydı. Sanki bütün bir ev, her oda, her merdiven, her nesne katılıyordu bu yaratma arzusuna. Bu arzu, aynı evde dolanıp duruyor hâlâ.

Her geçen gün bir yeni çeviri, bir yeni desen/resim, hakkında yazılan bir yeni yazı, yapılan bir yeni dosya haberi ya da bir sergi önerisi geliyor. Onu ziyaret etmek isteyen sanatçı dostları, onu hiç tanımayan ama derinden seven okurları, genç araştırmacılar, genç şairler yazarlar telefon edip bu eve geliyorlar. Bundan göneniyorum. İlhan Berk'in hâlâ yaşıyor olması ya da bir sanatçının kendi zamanını aşması, tam da böyle bir şey diye bakıyorum.

Sadece üreterek geçinebilseydi daha ne yapıtlar bırakacağını da düşünmeden edemiyorum. Şimdi daha iyi anlıyorum neden yeni tanıştığı genç şairlere hemen "Karnını nasıl doyuruyorsun?" diye sorduğunu... Bir şair, bir yazar, bir sanatçı için karnını doyurmanın gittikçe artan zorluğunu...

Benim İlhan Berk'e olan sorumluluğum, bıraktığı evrak-ı metrukesini toparlamak, kayıt altına almak, korumak ve külliyatını meraklılarıyla paylaşmak, ilgili kişilere ulaştırmak. Çoğu sanatçının kütüphanesinin, mektuplarının, eserlerinin, günlüklerinin yok olup gittiğini biliyoruz yazık ki. Çoklarının hikâyesi o nedenle böyle eksik. Bu ülkedeki arşivcilik, müzecilik o nedenle böyle güdük. Berk'in mirasını satıp savmak, boşlamak, kütüphanesini dağıtmak, mirasını yok etmek benim için kabul edilemez. O nedenle var gücümle uğraşıp didinin en iyisini bulmaya ve yapmaya çalışıyorum.

Soğuk, ölü bir mekân olamazdı Berk'lerin evi. Nasıl ki İlhan Berk'in şiiri de onun üstüne başına benzer, nasıl ki okura kendi-

liğinden, olduğu gibi seslenir – bu ev de tutkuyla geleceklere bir hane olacak, olmalı: Berkhane.

İlhan Berk'in şiirlerinin, resimlerinin, defterlerinin, kitaplarının, kütüphanesinin ve kişisel eşyalarının bulunduğu; ellerinin değdiği, gözlerinin baktığı, ayaklarının dolaştığı, sesinin gezindiği Bodrum'daki bu ev, dünyanın dört bir yanından gelecek sanatçılara, yazar ve şairlere açılacak. Berk'in uzun yıllar boyunca yaşadığı bu ev, sanatsal yaratımın devam ettiği bir kültür evi olacak. İlhan Berk'e ev ziyaretine gelinebilecek. Berk'in eli yine bu evde üretilecek her yeni yaratıya değecek, her yeni yaratıda Berk de yeniden heyecanlanacak. Bize bıraktığı bu kıymetli miras böyle böyle katlanıp kanatlanacak, genişleyecek, yenilenecek, değerlendirilecek; sadece anılarda ve albümlerde kalmayacak.

İlhan Berk, yaratılarıyla dünyaya açıldı, başka dillere çevrildi, başka ülkelerde var oldu – şimdiyse dünyanın İlhan Berk'e açılma zamanı geldi.